

Удє Самчук.

Жарт життя

Шлях на Київ, мов жила працьовитої руки, перетяв поля, доли, села, а тополі двома низками струнко тікають з очей під патлате жовтнєве небо.

І вітер нагострив чоло — дме повними грудьми, очайдушно шпурляє полами хмар, оголює й спирає щербину місяця. Густі уривні тіні на мідяній полуді шляху вовтузяться по вилитих дощами камінцях, шарпаються, пружаються, щоб відірватися від землі та дикою зграєю відлетіти під височину небес.

На землі — як глянеш — була революція. Так була революція: велитєнська, незбагнута, дужа. Шляхами бились вітри, гнали отари смертей.

Вечір тоді владно вклався і туманив поля. Тополі, мов дівчата, вигинають стан, приймають обійми вітрогонів. Їх проміністі шепоти разом з листям усмішок розсипаються навкруги й летять-летять, тріпочуть у вітрах, щоб десь нарешті нерозривним цілунок лягти на масткий чорнозем.

А позатим нічого. Серп мідяний легко крає бронзоволовяні хмари. Тіні сторожо торкаються бруку і скоро лянють.

Лише в даличенному просторі, там, де шлях химерним закрутом окраяв балку — луком пружистим вривався у сталеву лісову лаву, щоб потім шарпнутися й стрільно гнати на Київ — там чути цокоти кінських підків. Їх рве вітер. Їх засипає тополевий шепіт. Надмірність чорноземної густоти тлумить далечінь, блідість камяної жили, рвучкі полонні тіні і ховає прибудний образ, що летить луною.

Вершники? Хто знає.

Ось цокоти яснішають, рвуться крізь шуми й засипають очі та вуха надмірним кроєм своїх бризк. Ось тінь хитається, рветься, шкирить на хвилину ікла й відкидає патли свавільно на бік. З неї різбитися й летить назустріч пара повногрудих коней, що шпарко топчуть кутими копитами камяні зразки. Гриви рвуться до хмар. Дихання пружно шарпає низдри. Колеса брички ляком шпиць сіють місячне сяйво, а гума ободів нечуйно ховзає по бруку. У бричці молодий сотник Будій, командир кінного відділу І-го залізничного, сам править своїми „орлятами“.

Квапиться. Шлях жене в столицю. Може дівчина давно чекає його з побоевища у натопленій кімнаті з сивим котом, грузькою канапою й тяжкими ванілевими гардинами. А може розгонним дзвоном чарок хрусталить товариський стіл, розливаючи барви, що горять диким огнем непереможного життя.

Та й мати сухенька та добра мов візантійський окатий образ, сидить з панчохою у глибокій фотелю, чекає його, щоб зайвий раз переконатися: живий!

Бо-ж революція була не жарт. Країна здвигала велетенські сили, кувала вічне підложе буття. Сотник любив її. Соняшно-небесний прапор горів на Софії. З підземель Володимира вийшов тризуб і владно розіп'яв рамена на схід і захід. Молодий сотник чув у собі вогонь і кинувся у вир. Ось вир вався на хвилинку з бою й летить у дорогу столицю.

— Стей! — хрипло й рвучко гримнуло з темряви. Коні знялися на місці й затупали. Перед ними гора у вигляді людської подобі метрів зо два заввишки — допотопний звірюка з гривастою головою й з сокирою в руках.

Одяг його — сама назва. Купа рослинности, що проковтнула людську подобу, клубато здіймається над манаттям плечей. З горла рвуться хриплі звірячі тони.

Стопроклятий випадок! Сотник мацнув лиш місце, де звичайно стирчить наган. Сьогодні його не було, бо віддав у напругу. Не встиг і лайнутись, як звіролюд був уже перед носом, вимахуючи своєю сокирою.

— Га! Га! — ревів широченними грудьми. Пан їде до міста? Хочеш тільки через місто проїхати? А чи не хочеш часом, щоб я оцією штучкою розкраяв твою не дуже-то розумну голову? Ха-ха ха!..

Сокира хижо мигнула й хлюпнула кілька плювків місячного сяйва. Очі сотника кліпнули й у них замигали легіони чортів. Рванулась думка: — стьобнути по конях і втікти. Кинутися на зухвалого гостя й спробувати сили.

Ні те, ні інше не рятувало химерного положення. Звіролюд, ніби відчув думки сотника, згріб лівицею за віжку. Вишкіривши ікла, заревів:

— Не втечеш! О, це вже ні... І не думай... Чи не булоб краще, щоб ти завіз мене до-дому? Це недалеко... Отам... Подорозі.. Затримався оце при рубанню дерева. Стояло, чорт бери, на перешкоді. Не сердивсяб, колиб довів мене додому? Га! Га!..

Сміх — не сміх рвався і тлумився в полях. Сотник відразу здушив биття серця. Оглянувся навкруги: порожньо.

— Як бажаєте, пане, — відповів байдуже, стримуючи хвилювання. — Вважатиму за шану, коли дозволите вас підвести.

— Нарешті... Пан би давно! — крякнула чорна копиця й сокира звякнула до долу.

— Сідайте! Прошу! Десь тут! — майже бадьоро проговорив сотник, вказуючи коло себе місце з лівого боку. Це з розрахунком, що зліва той матиме менше можливості орудувати своєю зброєю. — Куди маю везти? — обережно й чемно...

— Просто! Гони! — відповів різко — Там далі покажу!

Уста сотникові скривилися.

— Війо! — стьобнув він по конях.

Ті майнули з місця й понесли. Перли навзагоди. Мигали тополі, перегорталась темні сторінки — поля, назустріч неслася чорна лава гаю. Навколо камяномертво, лиш цокоти підків та сичання тополь сповняли тишу.

Сотник вплялив поглядом в далечінь, напружив нерви. Кожним віддиком чув близькість сокири, яка спокійно лежала в ногах велитня, відбиваючи місяць.

Дорога — вічність. Розгонно врізалися й вгрузли у темряву гаю. Тисяч привидів засковигали в уяві, гналися за летючою бричкою, спиналися дуба перед очима, валилися скелями з боків на голову. Сотник готовий на все. Один рух несамовитого пасажира, й він стрібне, мов пружина. Але той сидів спокійний, як і його сокира. Ні одного слова не вирвалося з його грудей. Чути лише голосне сопіння.

Ліс швидко рвався на клапті і минав. За ним хильнув простір і поля добігали міста. Місяць пропік оливо хмар і бризнув сяйво полуди на передміські будови.

Там є! — нагло вирвалося з уст велитня, заросла його лапа тикнула на велитенський будинок, що стояв осторонь.

— Добре, — кинув сотник.

Дві хвилині і бричка під брамою.

— Тпру!

Коні відсапують і пирскають піною.

— Встань та йди оголоси моїм людям, що я приїхав.

— Слухаю!..

Суперечка зайва. Сотник починає розуміти метко стрибає із брички і підходить до високої залізної брами. Натрапив руку дзвінка й нервово сіпнув. Брязнула мідь, залізо. Загреміло мовчазне оточення. По нервах камяної будови розлилися відгуки зовнішньої волі. До самого мозку будівлі різко торкнулися чутливі пальці свідомости й залізо брами поволі відгорнуло свою перепону

Вирізалося помаранчеве обличча, підсичене світлом ручного ліхтара. Кілька чітких зморшків, кілька рухів кривих брів.. Широкі качачі уста витиснули запит.

— Привіз вам вашого пана, — відрубав сотник.

Коротке „А-а!“ й обличча зникло, мов блискавка. Натомість за дверима рейвах, тупіт ніг. Брама скреготно відставила свою половину. В сяйві ліхтарів п'ять дебелих парубків заступили твердо в напрямку брички, якийсь старший добродій виступив наперед сміло підступив до звіролюда.

— Дуже, дуже раді, що знову вас бачимо, пане генерале, — проговорив старший добродій.

Пан генерал опустив сокиру й гордо випростувався. В той час п'ять людей взяли його у міцні обійми...

На місці лишилися сотник, старший добродій і сокира

Вона лежала на бруку, іскрилася крицею. Залізо брами гучно тріснуло й затихло. Над усім височилися забудування кирилівської психо-лічниці. Потужні суворі мури. Канчасті брили тіней обліпили гзімси. Бризки місячного зору хльостко черкали понурість оточення, клали мертві знаки мертвого саява.

Старший добродій сутужно витирає чоло.

— Пане, — каже він. — Дякую вам міцно. Від самого ранку гонили ми за ним. Вирвався від нас ледь світ, десь дістав сокиру... За цей час устиг переслати на той світ кількох селян.. Лише химера того добродія стала на перешкоді, щоб і вас не спіткала подібна доля.

Старший добродій нагнувся за сокирою, підняв її й підніс до очей. На ній виразні чорні плямки. Мертве саяво не встані надати їм барви життя.

Сотник розпрацався й стрибнув на бричку. Чокнули підкови об брук й коні понесли.

Войтен, в квітні.

Пер Домінік.

На приказ

Сьогодні могу вже говорити про це. Минає п'ятнадцятий рік, як сталася ця історія. Було це увечері 19... Я увійшов до реставрації коло брами Майо. Більшість столиків були ще заняті. Я сів коло першого вільного, що його саме покинула якась парочка, вигідно оперся спиною об стіну, серед приємної теплої атмосфери льокалю, розгорнув серветку і замовив своє меню: закуску, беарнське філе і карафку червоного вина. Потім підніс голову і розглянувся по салі: направо, наліво, щоби зорієнтуватися, серед кого сиджу в своїм кутку.

Наліво, зараз коло мене, — як я його не побачив, коли входив на салю?—обідав пан, якого вид нагадував мені когось. Але не відразу мені удалось згадати імя власника цього суворого й завзятого обличча. Це була висока, дужа людина, з чолом бика, широким і низьким, з короткою й червонявою потилицею, з румянцем на лицьях, з ясним поглядом, що блєстів епокійним полизком. Сміливе обличча капітана піратів. Дві, три, пять секунд, і нагло ударило його імя мій мозок, несподівано мов удар мяча, який приходить не знати звідки і якого радісно відбиває:

— Беляр, цєж Беляр!

Редактор місячника Гієрархія. Самітник, ще молодий, не дуже знаний серед юрби, якою — в глибині душі — гордив. Скрытий, мовчазний, замкнутий в собі. Говорив мало, зрештою не любив говорити; дуже рідко можна було спіткати його на зібраннях, на естраді; без поспіху обмірковував він свої удари, терпеливо громадив у своїм місячнику документи,